

O AȘEZARE PRECUCUTENI DIN NORD-ESTUL MUNTENIEI

de EUGEN COMȘA

img

9jin

Cu cîțiva ani în urmă, cu prilejul unor cercetări arheologice de suprafață, pe teritoriul satului Homești, județul Buzău a fost descoperită o așezare neolitică¹, care pune o serie de probleme importante referitoare la evoluția comunităților neolitice din această parte a țării. Stațiunea se află lângă marginea de sud-est a satului², pe a doua terasă a piriului Oreavu, la o distanță de aproximativ 100 m de podul dintre satele Homești și Greabănu.

În cuprinsul complexului, cu prilejul unui sondaj s-au putut face și unele observații stratigrafice.

Profilul secțiunii realizate era clar, la bază se găsește un strat de pământ de culoare galbenă (lut), steril din punct de vedere arheologic, suprapus de un strat cu urme de activitate umană, gros de 0,80 m. Acesta din urmă — în funcție de culoarea solului și mai ales ținînd seama de cîteva fragmente ceramice găsite în cuprinsul lui — se împarte în două straturi de cultură deosebite :

— Stratul inferior (gros de 0,45 m) este alcătuit din pământ de culoare cafenie, cuprinzînd rare bucățele de lipitură arsă la roșu și numai cîteva fragmente ceramice, izolate, din vase modelate din pastă amestecată cu multă pleavă.

— Stratul superior (gros de 0,35 m) este compus din pământ de culoare neagră, pigmentat cu multe bucățele de lipitură arsă la roșu și cu bucățele, mai rare, de cărbune. La baza lui se afla și un bulgăre mai mare de lipitură arsă. Din acest strat s-au scos la iveală mai multe fragmente ceramice specifice, similare celor strînse de la suprafața solului.

I. STRATUL INFERIOR :

După cum am amintit, în stratul inferior s-au găsit numai cîteva cioburi mici din pastă amestecată cu pleavă, din vase arse la o temperatură joasă, din care cauză ele au în spărtură culoarea neagră. Complexul corespunzător nu poate fi datat cu exactitate, pînă nu se vor găsi forme și ornamente specifice. El poate fi dintr-o perioadă cuprinsă între sfîrșitul culturii Starcevo-Criș și faza Giulești (inclusiv) a culturii Boian. Din cioburile adunate menționăm un fragment de castron cu partea de sus înaltă, tronconică, neornamentată.

II. STRATUL SUPERIOR :

Acestuia îi corespunde o întreagă așezare, reprezentată la suprafața solului, prin numeroase bucăți de lipitură arsă și prin felurite fragmente

¹ Așezarea a fost descoperită de către elevul Radu Iacob (originar din satul Greabănu), căruii îi aducem mulțumirile noastre pentru materialele aduse și pentru informațiile furnizate. Personal am efectuat, după aceea, două cercetări de suprafață în iunie 1981 și în mai 1984.

² Complexul se află pe terenul CAP, în spatele gospodăriei lui Ion Drăgan.

ceramice. Resturile stațiunii sînt răspindite pe o întindere de circa 80 m lungime, de-a lungul marginii terasei menționate și pe o lățime de aproximativ 30 m. Datorită arăturilor și mai cu seamă apelor de șiroire, o mare parte din așezare a fost răscolită și astfel au fost scoase la suprafață diverse materiale arheologice, în special sute de fragmente ceramice, din vase cu forme și ornamente specifice.

Pe terenul respectiv s-au găsit mai multe rîșnițe întregi sau fragmentare, de dimensiuni mijlocii, lucrate din pietre locale, strinse din albia piriului din vecinătate. Acestea, ca și cantitatea mare de urme de paie, pleavă și chiar urmele unor boabe de cereale, imprimate pe bulgării de lipitură arsă, dovedesc că una din ocupațiile principale, din cele practicate de către membrii comunității de care ne ocupăm, a fost cultivarea plantelor. Cele cîteva urme de boabe observate pe lipitură sînt de la o specie de grâu³.

S-au adunat și cîteva fragmente de oase de animale, care indică o altă îndeletnicire, anume creșterea animalelor domestice. Așa este un fragment de dinte de bovină.

Membrii comunității de care ne ocupăm au folosit, ca materie primă, pentru realizarea uneltelor lor, cîteva categorii de silex :

— Majoritatea pieselor sînt de silex de tip „balcanic”, de culoare cafenie deschisă, gălbuie, opac, ajuns în zonă, pe calea schimburilor dintre comunități, din ținuturile de la sud de Dunăre (probabil din Dobrogea).

— O altă categorie este aceea a pieselor de silex, de calitate, fumuriu, translucid. Credem că nu greșim considerînd că este vorba de silex „de Prut”, obținut din Moldova, prin intermediul comunităților înrudite.

— Mai sînt reprezentate două categorii de silex, unul de culoare cenușie și altul de culoare cafenie închisă.

— A fost întrebuințat și un silex local, de calitate inferioară de culoare închisă (aproape neagră), care clivcă în bucăți neregulate.

S-au descoperit numai cîteva unelte de silex : două răzuitoare (fig. 1/4,5) lucrate pe extremități de lame. Au partea activă arcuită și retușată fin pe margine. Amintim o lamă mai mare, cu o margine retușată (fig. 1/1), o altă mai mică, îngustă cu o margine retușată și lucioasă pe ambele fețe (fig. 1/3) și una fragmentară (fig. 1/2). O ultimă piesă are o formă deosebită. Este o așchie mare, cu cinci laturi, concave, din care patru sînt retușate (fig. 1/6). Mai sînt de menționat cîteva așchii, din care una cu marginea retușată.

S-au găsit două percutoare sferice : unul de gresie silicifiată cenușie-verzucă și altul mare, de silex local.

Locuitorii așezării au încercat să folosească și gresia silicifiată locală, de culoare cafenie.

S-au descoperit și cîteva unelte fragmentare de piatră șlefuită. Toate au fost lucrate din tuf vulcanic de culoare gălbuie, rocă folosită în mod obișnuit de comunitățile din acea perioadă din Moldova și Muntenia. Două fragmente sînt prea mici ca să putem preciza tipul de unealtă. Altele două sînt mari. Este vorba de un fragment dintr-o teslă, masivă, cu secțiunea plan-convexă (fig. 2/1), similară ca formă celor din aria de răspîndire a culturii Starčevo-Criș. A doua este, probabil un fragment de topor plat, lung și lat (fig. 2/2), cu secțiunea dreptunghiulară, prelungă, cu colțurile arcuite.

³ Determinări făcute de M. Cărciumaru, cărula îi mulțumim și pe această cale.

De la suprafața solului și din șanțulețele de șiroire s-au adunat câteva sute de fragmente ceramice, din vase cu forme și ornamente specifice culturii Precucuteni, din faza Precucuteni III. Dat fiind caracterul

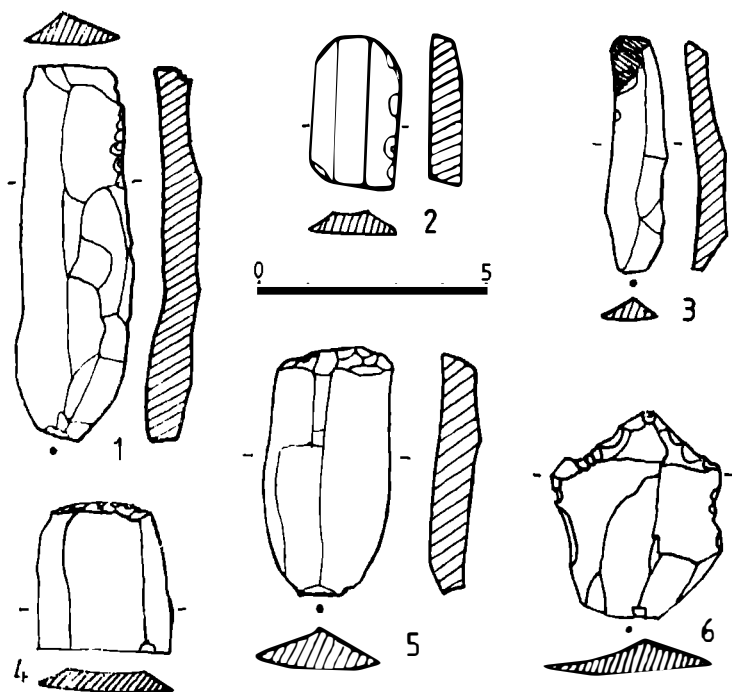

Fig. 1. Homești : Unelte de silex.

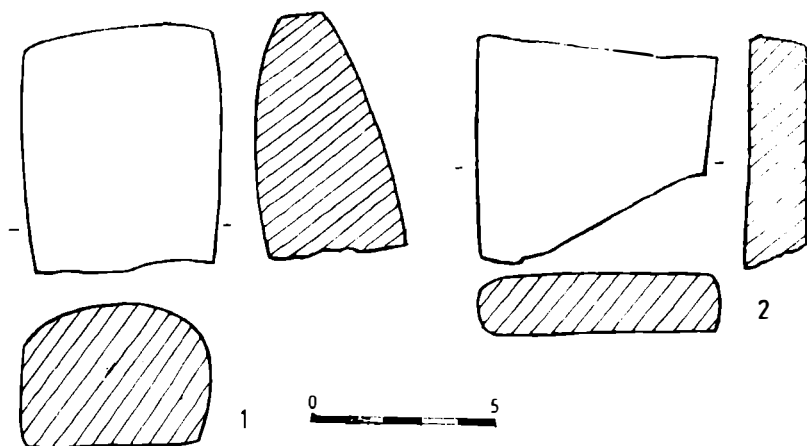

Fig. 2. Homești : Unelte de piatră șlefuită.

informativ al lucrării noastre, considerăm că nu este cazul să descriem amănunțit toate cioburile ornamentate găsite, ci vom prezenta trăsăturile lor generale și vom reproduce în desen o mare parte din ele :

I. *Categoria vaselor de uz comun* (fig. 3) : Ele au fost modelate din pastă ames-

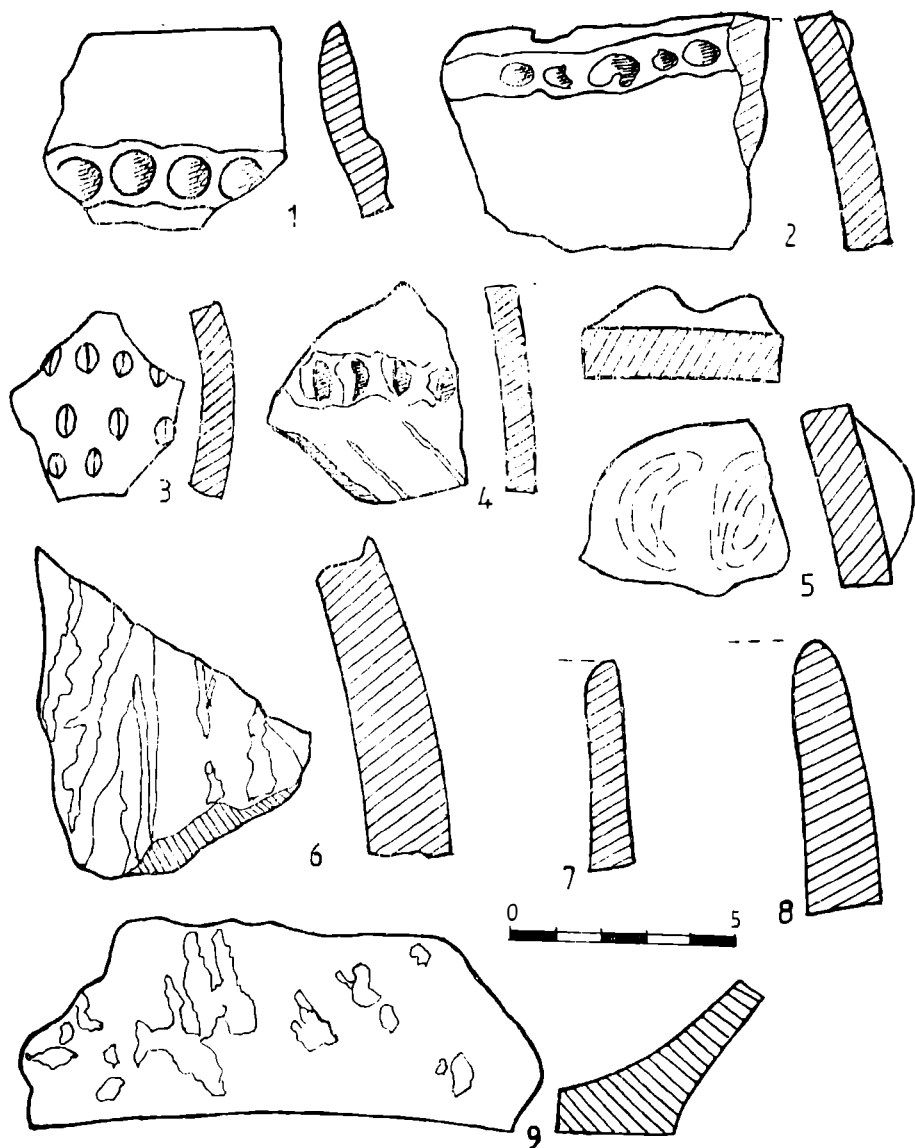

Fig. 3. Homești : Fragmente din vase de uz comun, de tip Precucuteni III.

tecată cu o cantitate redusă de cioburi pisate mărunț. Subliniem că nu avem nici un fragment de vas din pastă amestecată cu calcar pisat. În privința formelor menționăm borcanele cu corpul arcuit, unele au servit la gătit, altele mai mari, cu pereții groși au fost utilizate la păstrarea rezervelor de grinc (de ex. fig. 3/6, 8). Borcanele, de regulă, aveau câte o fișie lată (până la 6 – 7 cm) lustruită, de-a lungul marginii. Fundul tuturor vaselor este drept. Decorul principal este alcătuit dintr-un briu alveolar, în relief (fig. 3/1, 2, 4) despărțind fișia lustruită de restul corpului, acoperit cu barbotină, de obicei neorganizată (fig. 3/6, 9), mai rar, organizată în virci, paralele. Briurile alveolare s-au făcut cu grijă (fig. 3/1) sau neglijent

(fig. 3/2, 4). În nici o alveolă nu s-au păstrat amprente digitale. Merită amintit un ciob (din pastă Precucuteni) pe care este un decor din adâncituri făcute cu unghia și virful degetului (fig. 3/3), ornament clar de tradiție Starčevo-Criș. Proeminențele sînt rare. Unele sînt scunde, împărțite în două (fig. 3/5). Vasele au suprafața în interior și la exterior de culoare cenușie inclusiv în spărtură. Altele sînt de culoare roșie.

II. *Categoria vaselor din pastă bună* (fig. 4 — 7): Ele au fost modelate din lut amestecat cu cioburi pisate mărunț, în cantitate redusă. Majoritatea cioburilor provin din vase destul de mari, cu corpul arcuit. Ca forme se pot deosebi străchini probabil cu picior. Ele au corpul împreună cu umerii de formă bitronconică. Marginea lor este destul de înaltă, dreaptă, în „pilnie” (fig. 7/1 — 3). De obicei, umerii lor sînt acoperiți cu linii trasate, largi, scurte, paralele, verticale și distanțate (fig. 7/1 — 3). Rar au spre interior, grupuri de linii scurte realizate cu „pieptenul” (fig. 7/1). S-au găsit și două fragmente din vase cu picior: unul scund, relativ mic, altul înalt cu diametrul mare (fig. 7/9, 10). Majoritatea acestor fragmente poartă un decor trasat cu un instrument cu virful bont, arcuit (fig. 4 — 6). Motivele ornamentale sînt felurite. Predomină grupurile de linii trasate paralele (de ex.: fig. 4/2, 3, 8). De multe ori ele se sprijină pe cercuri (de ex.: fig. 4/1, 2), iar suprafețele marginale din jur sînt și ele acoperite cu astfel de linii scurte (fig. 4/1, 5; fig. 5/1). Mai rar, sînt proeminențe cu virful țuguiat, înconjurate de două sau mai multe cercuri concentrice din linii trasate (fig. 5/10). Pe un singur ciob se observă un șir de creștături mici de-a lungul marginii. Din aceeași categorie fac parte și fragmentele de vase mari, cu decorul din caneluri largi. Sînt și vase cu decor din caneluri paralele, mai înguste. S-a păstrat și o proeminență aproape ascuțită și arcuită, cu virful în sus (fig. 6/9), ca și o codiță fragmentară de polonic (fig. 6/8). Culorile unor astfel de vase sînt diferite. Străchinile sînt adesea de culoare neagră. Alte vase au culoare cenușie (deschisă sau închisă) și roșie.

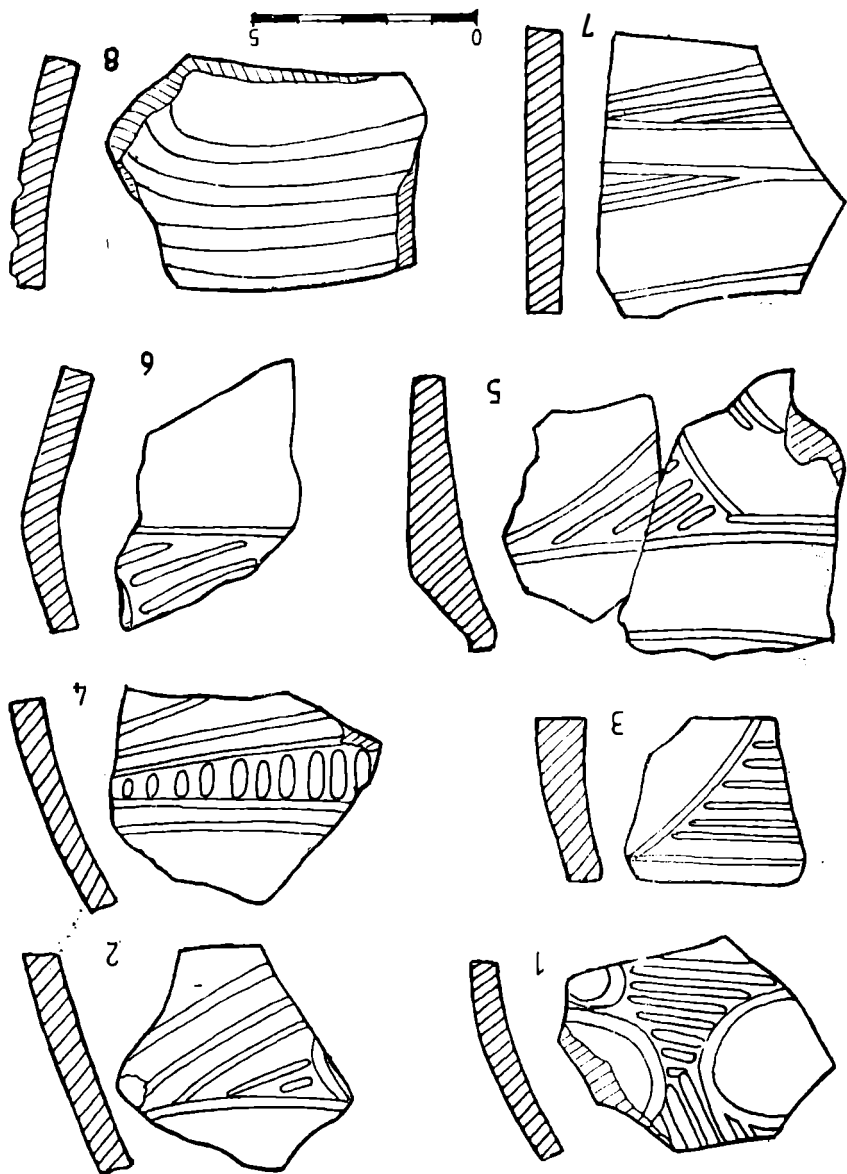
III. *Vasele din pastă fină* (fig. 8 — 9): Sînt modelate dintr-un amestec conținînd foarte puține cioburi pisate (foarte mărunț). Ele au pereții subțiri. Dintre forme amintim paharele, cu buza cilindrică scundă, corpul puțin bombat și ornamente formate din caneluri oblice asociate cu linii trasate, oblice sau cu linii făcute cu „pieptenul” (fig. 9/11). Pe mai multe cioburi se vede decorul imprimat cu „pieptenul” (de ex. fig. 8/3, 10, 13) în diferite combinații, uneori asociat cu linii trasate. Sînt și proeminențe mici, ca niște gurguie, unele din ele perforate. Pe cîteva cioburi cenușii, decorul este compus din linii incizate fin. Pe unul la extremitățile liniilor sînt mici alveole (fig. 8/15). Forma, culoarea și decorul unor astfel de vase, credem că oglindește o tradiție din cultura ceramicii lniare.

Menționăm și un fragment de recipient curios, care pare să provină dintr-un vas mic, „ovoidal”. Pe suprafața lui sînt șiruri de mici înțepături distanțate (fig. 8/17).

Vasele din pastă fină au avut, de obicei, culoare cenușie deschisă.

La suprafața solului, pe terenul așezării, după arătura proaspătă, s-au observat două aglomerări de bulgări, mai ales bucăți relativ mici de lipitură arsă. Ele oglindesc resturile a două locuințe de suprafață, aflate la o oarecare distanță una de alta. Pe bulgări se văd urme de nuiete și de pari, indiciu că locuințele au fost construite din pari, împletitură de nuiete și lipitură de lut amestecat cu multe paie. Despre forma și dimensiunile

Fig. 4. Homești : Fragmente din vase din pastă bună, de tip Precuceni III.

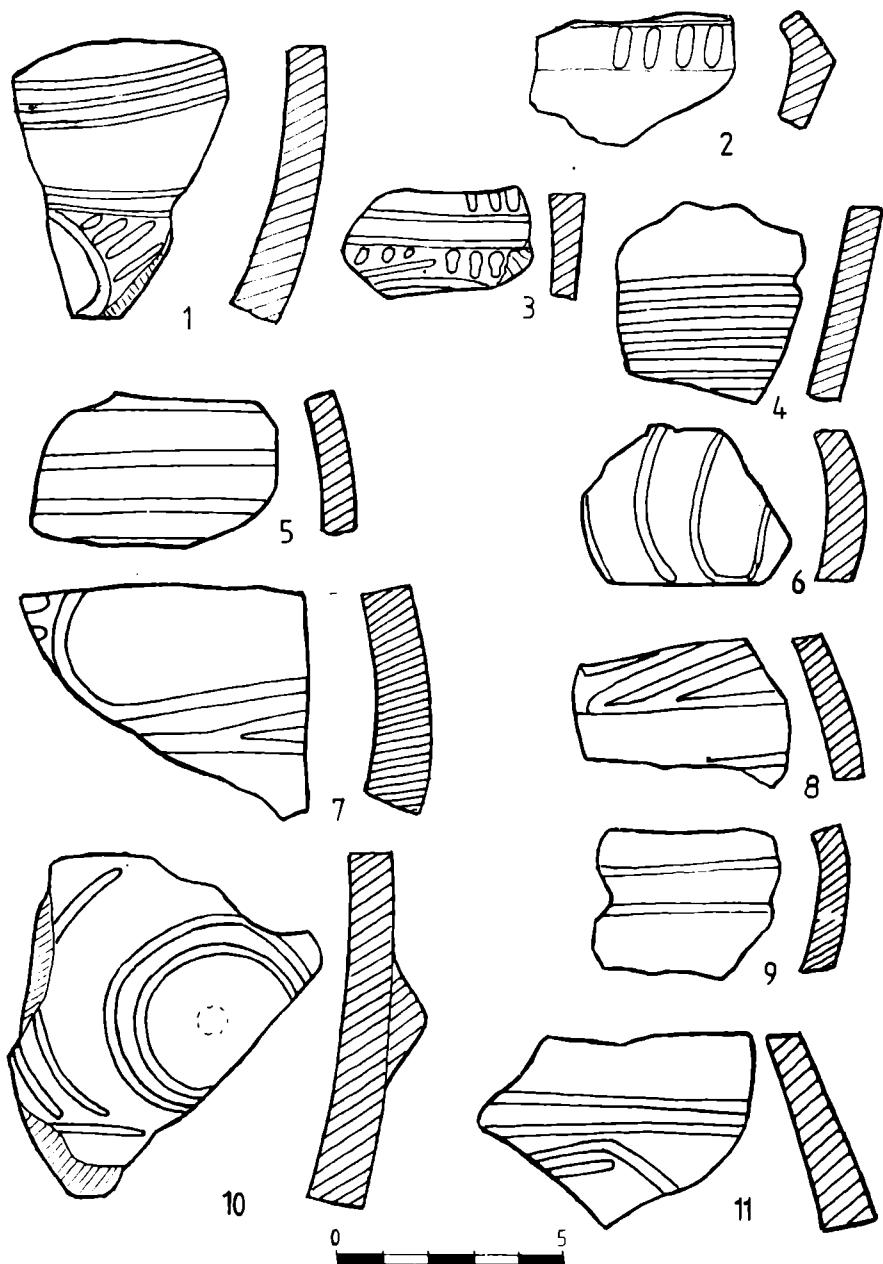
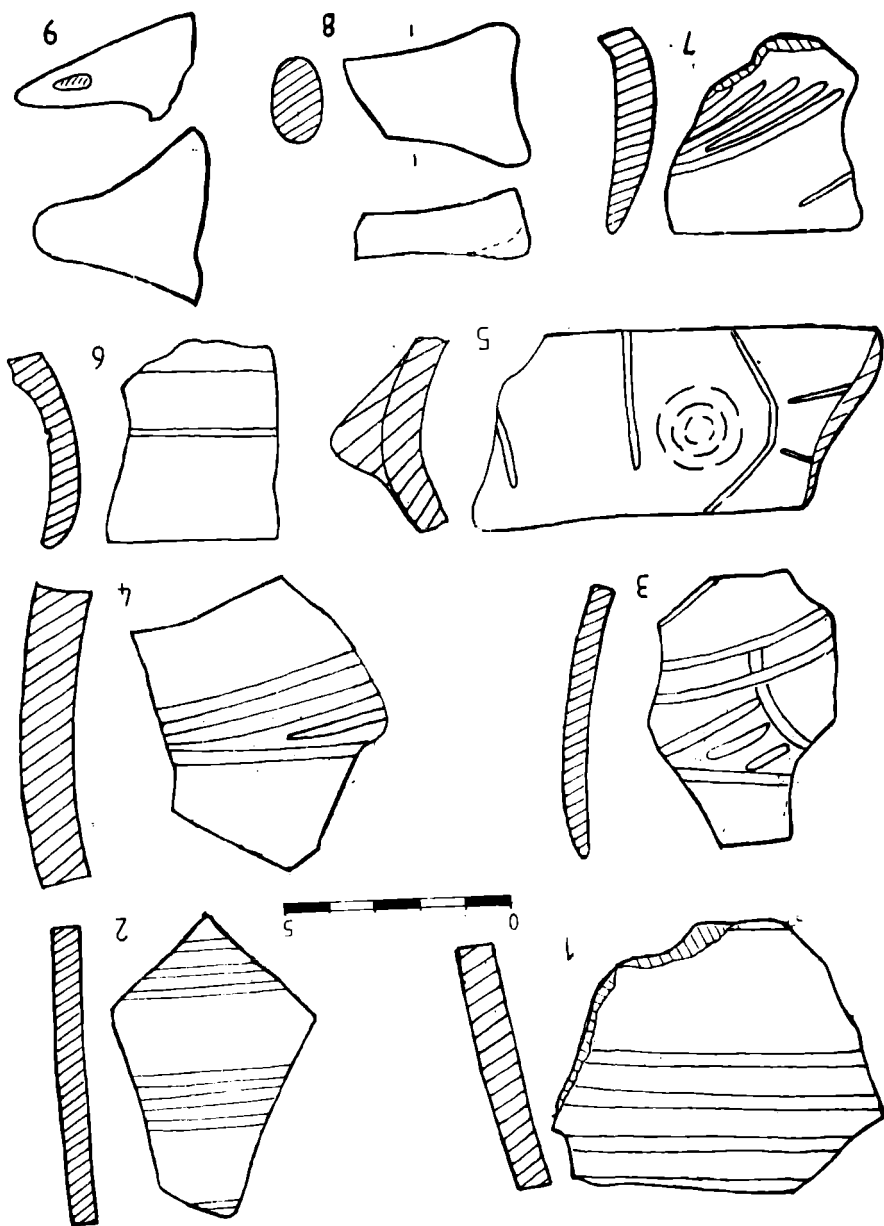

Fig. 5. Homești : Fragmente din vase din pastă bună, de tip Precucuteni III.

Fig. 6. Iiomești : Fragmente din vase din pasta bună, de tip Precuculeni III.

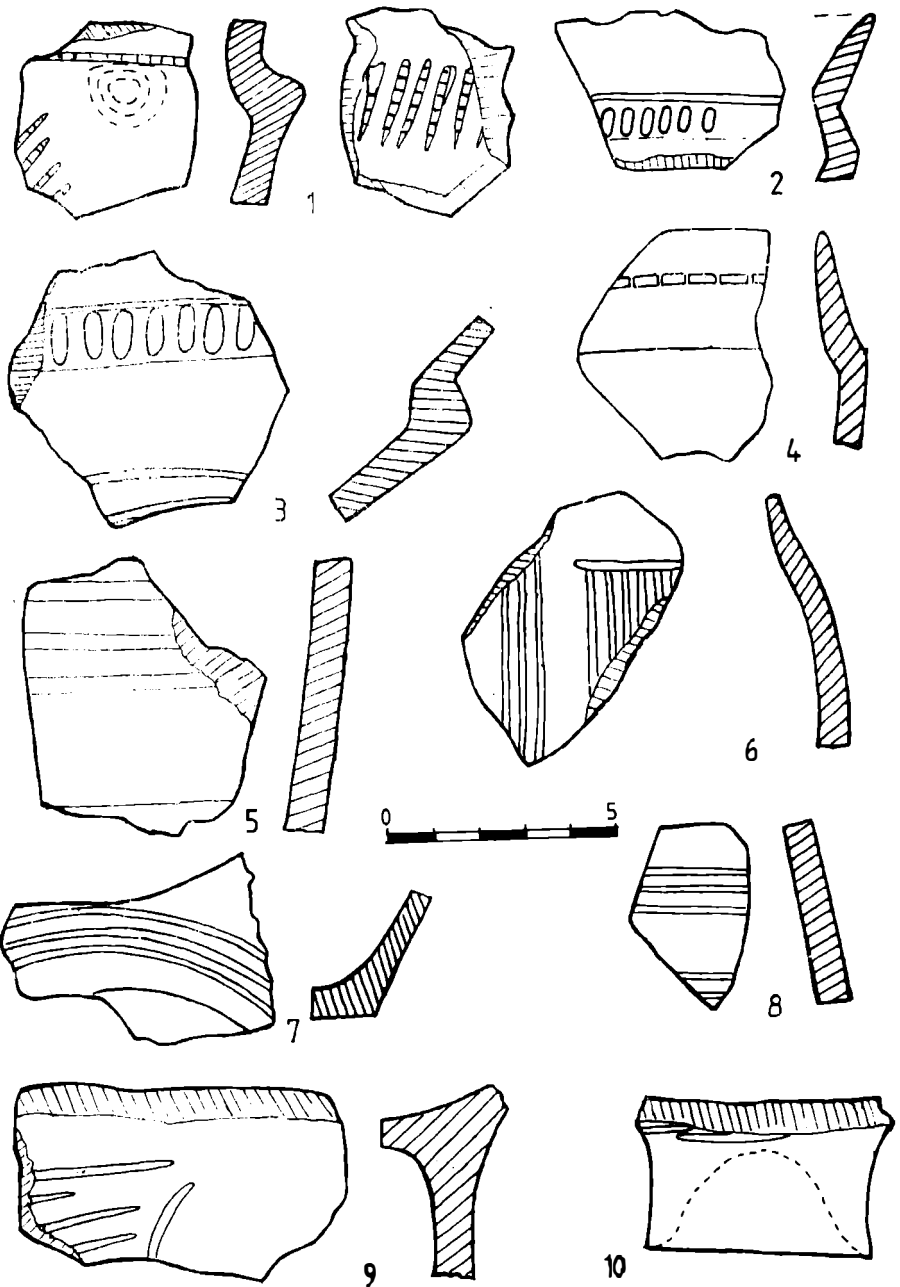
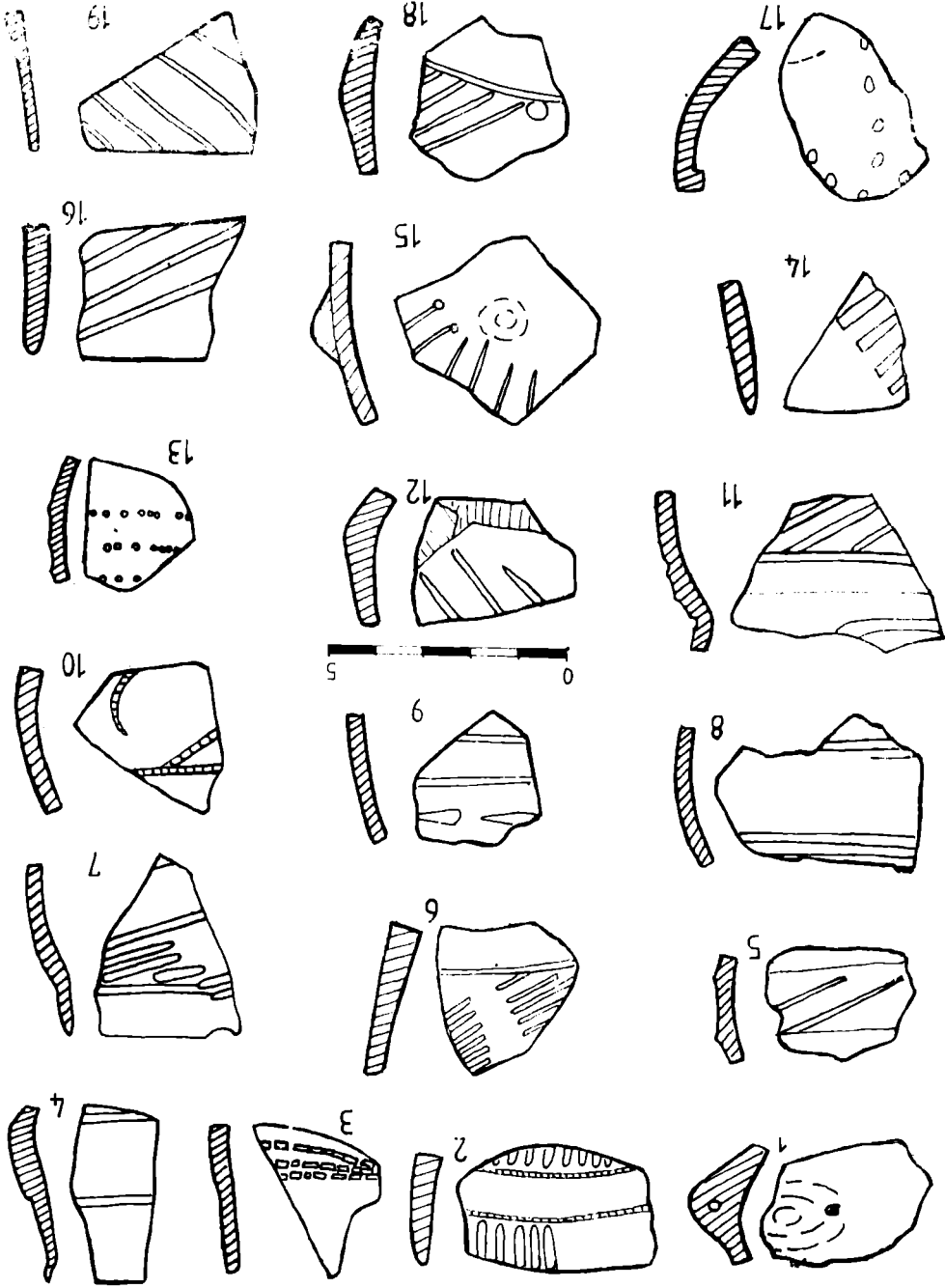

Fig. 7. Homeșli: Fragmente din vase din pastă bună, de tip Precucuteni III.

Fig. 8. Homestli : Fragmente din vase de pasta fina, de lip Precucuteni III.

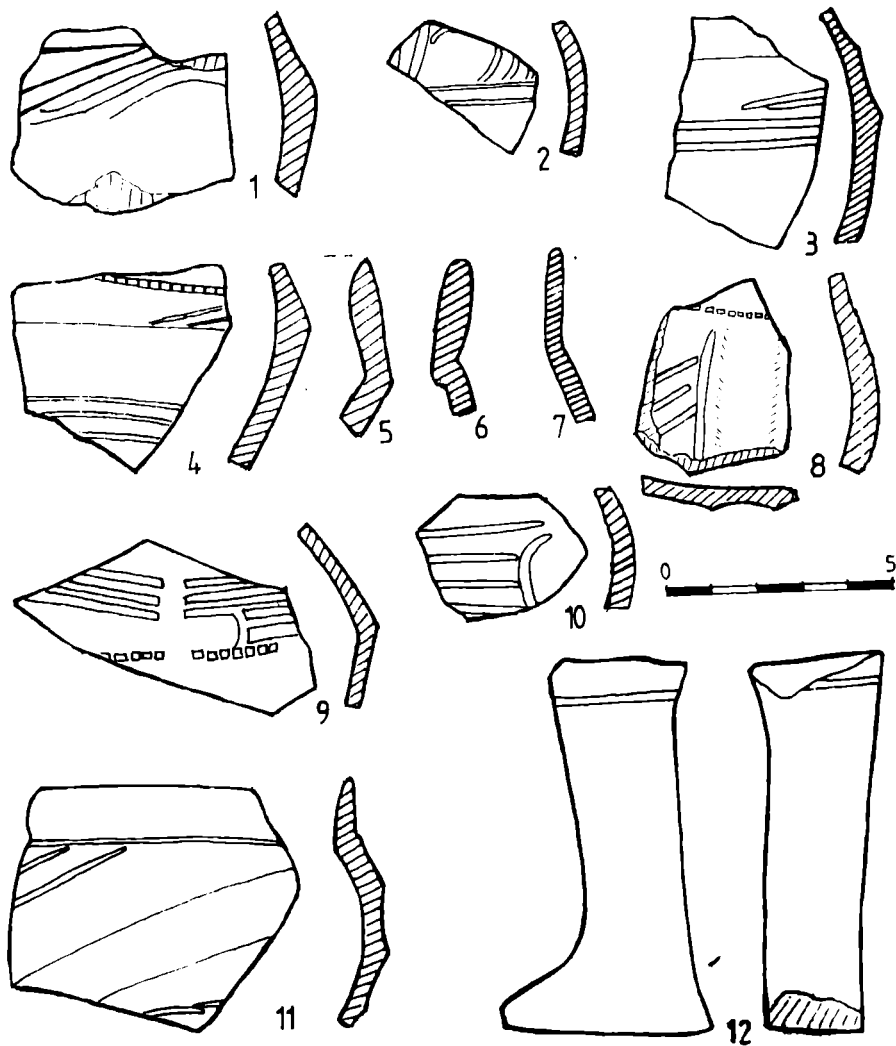

Fig. 9. Homești : Fragmente din vase din pastă fină și 12. Picior de figurină, de tip Precucuteni III.

locuințelor nu dispunem încă de datele necesare. Este posibil ca pe acel teren să existe și resturile altor locuințe similare, acoperite încă de pământ.

Din domeniul plasticii avem numai două piese : un fragment de picior, neornamentat, din pastă comună, și un alt picior (modelat din pastă fină), înalt, cu labă plată, cu o linie trasată la partea superioară (fig. 9/12). În lipsă de analogii, nu știm dacă este picior de figurină sau de la un fel de vas deosebit.

Așezarea descrisă, prin caracteristicile ceramicii, aparține, cu certitudine, culturii Precucuteni, anume fazei Precucuteni III.

Într-un studiu dedicat ceramicii Precucuteni din aria Boian-Gumelnița, Petre Roman a evidențiat mai multe fapte și anume : adinca infiltrare a elementelor culturii Precucuteni în aria Boian-Gumelnița, inexistența unor descoperiri Boian (de după faza Giulești) în nord-estul

Munteniei, existența unor contacte apropiate cu cultura Hamangia, semnalaarea unor resturi Precucuteni în zona Mizil, trăgând concluzia că limita sudică a culturii Precucuteni „cobora mult în jos ocupînd și NE Munteniei”⁴.

Dacă privim harta arheologică⁵, vom constata că stațiunea de la Homești se află la o distanță apreciabilă de cea mai sudică descoperire de tip Precucuteni III din Moldova (de așezarea Precucuteni III de la Panciu)⁶. Prin urmare, ajungem la concluzia de ordin istoric că, prin descoperirea de la Homești, aria de răspîndire a comunităților culturii Precucuteni din faza Precucuteni III s-a extins spre sud-sud-vest, acoperind atît sud-vestul Moldovei, cît și o parte din zona de dealuri din nord-estul Munteniei. Descoperirea ne face să presupunem că și în regiunea intermediară (de-a lungul dealurilor din preajma cotului mare al Carpaților) există și alte așezări similare, care încă nu au fost descoperite. De asemenea, nu este exclus ca unele complexe Precucuteni III să existe și mai departe spre sud-vest (în cuprinsul județului Buzău)⁷.

Faptul că în ținuturile dintre Panciu și Homești nu sînt cunoscute alte așezări mai vechi (din fazele Precucuteni I și II) ale purtătorilor culturii Precucuteni, ne îndreptățește să afirmăm în stadiul actual al cercetărilor — că stațiunea descrisă constituie un indiciu important că în perioada de la sfîrșitul neoliticului mijlociu s-a produs o anumită mișcare de populație, respectiv pătunderea dinspre sud-vestul Moldovei, în nord-estul Munteniei a unui grup de comunități din faza Precucuteni III. Cu alte cuvinte în acea perioadă s-a produs o presiune din aria Precucuteni în spre sud-vest. Remarcăm că în același timp se constată o extindere deosebit de mare a arealului culturii Precucuteni în spre est și nord-est⁸.

Analiza comparativă a materialului ceramic de tip Precucuteni de la Homești, cu cel publicat în monografia culturii⁹, ca și în alte lucrări despre unele complexe din fazele Precucuteni II și III, ne duce la o concluzie istorică importantă. Am căutat analogii pentru străchinile de la Homești și am constatat că astfel de vase sînt specifice fazei Precucuteni II (piese similare s-au găsit de ex. la : Ghigoești—Trudești¹⁰, Larga Jijia¹¹) și sînt aproape inexistente în timpul fazei Precucuteni III. În schimb, celelalte categorii de materiale ceramice de la Homești, au bune analogii în cadrul complexelor din faza Precucuteni III din Moldova. Observațiile privitoare la cele două feluri de materiale ne fac să conchidem că străchinile documentate la Homești reprezintă o tradiție din faza Precucuteni II. Prin urmare, complexul studiat poate fi datat la începutul fazei Precucuteni III. Se poate deci susține că mișcarea de populație amintită în spre nord-estul Munteniei s-a produs la începutul fazei Precucuteni III.

Pentru înțelegerea corectă a evoluției comunităților din perioada neoliticului mijlociu din zona studiată se cuvine să amintim unele observații.

⁴ P. Roman, SCIV, 14, 1963, 1, p. 63.

⁵ R. Vulpe, SCIV, 7, 1956, 1 - 2, p. 54, fig. 1.

⁶ *Ibidem*, p. 54, fig. 1, nr. 19.

⁷ P. Roman, *op. cit.*, SCIV, 14, 1963, 1, p. 34, menționează faptul că V. Teodorescu a descoperit „resturi precucuteniene și în apropierea localității Mizil”.

⁸ R. Vulpe, *op. cit.*, p. 54, fig. 1, Pe hartă, cea mai estică descoperire Precucuteni III-Tripolie A se află la Vișnopol, dincolo de Bugul Sudic.

⁹ Silvia Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, 1974.

¹⁰ *Ibidem*, de ex. p. 233, fig. 40/11, 13; fig. 50/10, fig. 50/13.

¹¹ *Ibidem*, fig.50/13.

Până în prezent, cultura Boian este reprezentată în nord-estul Munteniei numai prin câteva complexe. Ne referim în primul rând la aşezarea de la Coroteni ¹², care constituie o dovadă că în regiune comunităţile fazei Bolintineanu au vieţuit până aproape de Milcov.

Complexele de la : Cîndeşti ¹³, Gugeşti ¹⁴, Negrileşti ¹⁵ şi Suceveni ¹⁶ jalonează marginea de nord a arealului fazei Giuleşti a culturii Boian.

Faza Vidra, care reprezintă evoluţia directă (fără intervenţii din afară) a fazei Giuleşti, nu este atestată în ţinuturile studiate. Cea mai apropiată aşezare de acest tip — de altfel singura — se află în sudul judeţului Buzău, la Sudiţi ¹⁷.

De asemenea, în nord-estul Munteniei nu este documentată nici faza de tranziţie de la cultura Boian la cultura Gumelniţa. Până acum sînt cunoscute numai două complexe din faza de tranziţie : la Sudiţi ¹⁸ şi la Smeeni ¹⁹, pe malul Călmăţuiului.

În zona la care ne referim, după aceea, se constată o locuire destul de intensă a comunităţilor aspectului cultural Aldeni II ²⁰.

Prin urmare, din datele prezentate cu privire la situaţia din timpul neoliticului mijlociu, rezultă că, până în prezent, în nord-estul Munteniei există o pată albă în documentarea noastră cu privire la perioada dintre faza Giuleşti şi aspectul cultural Aldeni II. Prima parte a perioadei respective se poate „acoperi”, dacă admitem o continuare, în forme vechi „întirziate” a vieţuirii comunităţilor fazei Giuleşti (în cuprinsul judeţelor : Brăila, Buzău şi în sudul jud. Vrancea), în vreme ce, în sudul Munteniei, în paralel se desfăşura evoluţia comunităţilor de la începutul fazei Vidra.

Descoperirea aşezării Precucuteni III de la Homeşti contribuie la „acoperirea” sfîrşitului răstimpului menţionat. Ea se plasează în timp între perioada ocupată de comunităţile Giuleşti întirziate şi cele de început ale aspectului cultural Aldeni II. Complexul studiat aici a fost, în parte, paralel cu o etapă a fazei de tranziţie de la cultura Boian la cultura Gumelniţa, după cum a dovedit-o descoperirea de la Măgurele ²¹. Nu putem trece cu vederea şi faptul că aproximativ în aceeaşi perioadă se constată începutul extinderii ariei de răspîndire a comunităţilor fazei de tranziţie care cu timpul au ocupat Dobrogea, au pătruns în sud-estul Olteniei şi au „coborît” spre sud până la ţărmul Mării Egee. Nu cumva este vorba de o dislocare parţială provocată de presiunea Precucuteni ?

Rămîne deschisă şi problema „acoperirii” a încă două perioade scurte : dintre sfîrşitul efectiv al fazei Giuleşti din regiune şi până la pătrunderea comunităţilor de la începutul fazei Precucuteni III (pînă la Homeşti), căci este greu de admis că oamenii fazei Giuleşti au trăit în zonă (în tot răstimpul corespunzător fazelor Precucuteni I şi Precucuteni II), adică pînă la răspîndirea dinspre Moldova a comunităţilor fazei Precucuteni III.

¹² V. Bobi, Vrancea, 4, Focşani, 1981, p. 25 — 45.

¹³ Idem, Studii şi comunicări, 2, Focşani, 1979, p. 23, nr. 10 b (punctul „Curături”).

¹⁴ *Ibidem*, p. 26, nr. 18 (punctul „La Cuptor”).

¹⁵ *Ibidem*, p. 28, nr. 23.

¹⁶ Săpături Ion T. Dragomir.

¹⁷ Informaţii de la V. Teodorescu, căruii îi mulţumim şi pe această cale.

¹⁸ Informaţii de la V. Teodorescu.

¹⁹ Informaţii de la V. Teodorescu.

²⁰ E. Comşa, Vrancea, 4, Focşani, 1981, p. 24, fig. 1, nr. 50, 72, 73, 74. O aşezare de tip Aldeni II am descoperit şi la Homeşti, la câteva sute de metri distanţă de cea precucuteniană.

²¹ P. Roman, *op. cit.*, p. 33 — 49.

De asemenea, nu credem că începutul aspectului cultural Aldeni II s-a produs foarte curînd după pătrunderea comunităților fazei Precucuteni III, în nord-estul Munteniei. Această problemă este și mai complicată, deoarece se consideră că aspectul Aldeni II, este un aspect de mixtură, la formarea căruia au contribuit, prin diferite elemente, atît comunitățile fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, respectiv cele de la începutul culturii Gumelnița, cît și cele de la începutul culturii Cucuteni din Moldova.

Acestea sînt problemele principale ridicate de stațiunea Precucuteni III de la Homești.

UNE AGGLOMÉRATION PRÉCUCUTÉNI DU NORD-EST DE LA MUNTÉNIE

RÉSUMÉ

Par recherches archéologiques de surface a été découverte une agglomération appartenant à la culture Précucuténi (phase Précucuténi III) auprès du village Homești (dep. de Buzău).

Dans cette ouvrage l'auteur présente les outils et les fragments céramiques recueillis.

L'agglomération de Homești est jusqu'à présent le premier site de type Précucuténi III, dans le nord-est de la Munténie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Homești. Outils en silex.

Fig. 2. Homești. Outils en pierre polie.

Fig. 3 Homești. Fragments céramiques du use commun appartenant à la phase Précucuténi III.

Fig. 4. Homești. Fragments céramiques en pâte moyenne appartenant à la phase Précucuténi III.

Fig. 5. Homești. Fragments céramiques en pâte moyenne appartenant à la phase Précucuténi III.

Fig. 6. Homești. Fragments céramiques en pâte moyenne appartenant à la phase Précucuténi III.

Fig. 7. Homești. Fragments céramiques en pâte moyenne appartenant à la phase Précucuténi III.

Fig. 8. Homești. Fragments céramiques en pâte fine (1 — 11) et un pied d'une figurine, appartenant à la phase Précucuténi III.